

Stella Polaris,

ett ovanligt projekt av nordiskt försvarssamarbete.

Utdrag ur en jubileumsskrift framtagen till FRA:s 50-årsjubileum 1992. Texten författades av Göran Rydeberg, FRA:s dåvarande arkivarie.

Moskvafredens villkor var hårda. Så lakoniskt uttryckte sig marskalken Mannerheim, sedan Finland i början av 1940 erhållit fred med Sovjet. Trots stundtals hårt motstånd tvangs Finland till kännbara landförluster.

I Finland hade man mycket tidigare än i Sverige insett behovet av en central signalspaningstjänst. Den finländska motsvarigheten till FRA hade börjat verka flera år före den svenska och hade tillgång till såväl goda forcerer som spaningsutrustning av väl så god kvalitet som var fallet i Sverige. I samband med den tyska "Barbarossa-invasionen" av Sovjet förändrades med ens den politiska bilden. Presidenten Ryti och övriga statsledningen insisterade — i samband med att Finland ånyo gick in i kriget 1941 — på att landet skulle föra sin egen rättmätiga kamp för att återta förlorade områden. När krigslyckan vände sökte Finland uppta förhandlingar med Sovjet — i avsikt att inte hotas att dras med i det tyska fallet. Förhandlingsspelet hade börjat redan sommaren 1943 bakom ryggen på tyskarna, då man från finsk sida fruktade vedergällning. Redan vid denna tidpunkt begärde Hallamaa — chef för Finlands "FRA" att Sverige skulle bidra med materiel till signalspaningen. När situationen på nyåret blivit sådan att man från finsk sida fruktade det värsta — det vill säga en sovjetisk ockupation — blev kontakterna med de svenska försvarsmyndigheterna allt intensivare. Enligt inte helt bekräftade uppgifter begärde Finland att Sverige skulle motta närmare 2000 specialister samt en mängd avancerad signalspaningsmateriel. Tanken var att finska FRA efter en ockupation skulle kunna uppta sin verksamhet i exil, alldeles som till exempel de polska, tjeckoslovakiska och norska "borgerliga" utlandsregeringarna gjort från London. Detta scenario var emellertid delvis överspelat när beslutet togs om att genomföra Stella Polaris. Den sovjetiska storinvasionen av Finland under sommaren 1944 kom av sig och det omedelbara hotet mot landet minskade.

Chefen för Finlands underrättelsetjänst Paasonen fortsatte dock att till Torgil Thorén uttrycka önskemål om att få sända över en mindre kontingent personal och materiel till Sverige. Thorén var skeptisk medan den andra underrättelseorganisationens, C-byrån, chef Carl Petersén var mera entusiastisk. Därför bestämdes i allra största hemlighet att under hösten skulle evakueringen äga rum. Försvarsstabschefen Ehrensvärd gav sitt klartecken och under några mörka dagar i september (20-23) skulle överfarten ske. Vad som senare skulle ge upphov till vissa förvecklingar, var att något avtal aldrig skrevs under mellan staterna, utan hela operationen byggde ytterst på en överenskommelse mellan Hallamaa och Petersén. En orsak till den svenska ledningens låga profil under förhandlingsspelet var förmodligen att landet — i den händelse gränsen mot Sovjet skulle ha kommit att dras utmed Torne älv — knappast hade vågat hysa en finländsk halvofficiell exilorganisation.

Personal jämte deras familjer samt materiel, såväl teknisk sådan som arkivmateriel från såväl Finland som Baltikum överfördes till Sverige på rutterna Närpes-Härnösand och Nystad-Gävle. Totalt användes för transporten fyra mindre ångfartyg. De flesta ur den stora personal som medföljde återvände senare till Finland. Sverige fick genom operationen tillgång till en stor mängd kvalificerad materiel samt ett antal signaltekniker vilka i några fall bereddes anställning inom den svenska underrättelsetjänsten. Kort efter operationen uppstod dock problem såväl inom de båda länderna som i deras relationer. Mottagarlandet erhöll en stor mängd materiel, vilken visade sig svårarvändbar. Vissa delar förvarades under lång tid på Rottneros i Värmland. Enligt uppgift förstördes materielen senare på order av Ehrensvärd.
